

אהרן ראקובר

"ישוע" שר הפנים

ברוב המחזוריים וכן בסדורי-תפלה שונים¹ נדפס בסדר התקיעות לריה, לומר אחרי תקיעות תשרית תפלת יה"ר בנוסח כזה:
 יהי רצון מלפניך שתקיעת תשרית שאנחנו חוקעין
 תהא מרוקמת ביריעה ע"י הממונה (טרטיאל) כשם שקבלת
 ע"י אליהו זכור לטוב (וישוע) שר הפנים ושר (מט"ט) ותמלא
 עלינו ברחמים. ברוך אתה על הרחמים.

והנה הדבר יפלא מה לשמו של "אותו האישי" שזוכר בין מלאכי מעלה?

אמנם נתגלגל לידי ספר עלבונה של תורה, חובר ע"י שפן הסופר (שמואל שרגא ב"ר שלום ז"ל פייגנוואך). (ברלין, תרפ"ט) והוא ספר וכוז עם הנוצרים. ושם בעמ' 43 - 58 הוא מקדיש פרק מיוחד, בשם "צלמים בהיכל", לזיופים בספרותנו הקדושה ע"י המדפיסים הנוצרים ואנשי המיסיון. ובעמ' 51 סימן מ' הוא כותב כדברים האלה: "זיישו בתפלות שבין התקיעות והכניסו בין המלאכים הממונים על התקיעות את "ישוע שר הפנים", והוא ישוע הנוצרי, מלאך חדש שנתמנה ע"י אוהבי ישראל הפנים. כן נדפס בסדורים ומחזוריים כמעט בכל הדפוסים זה מאות בשנים². ומעשה שהיה שאחד מסוחרי הספרים בתימן קנה מדפוס ראם ספרים רבים ובתוכם גם סדור תפלה אחד להעת נוסחתנו השונה הרבה מנוסחת התימנים. ויהי כי ראה הרב (חכם) שלהם את שם המלאך הנ"ל וישתומם ויחרד ויצעק: אהה! המדפיסים ראו הציבו צלם בהיכל קדשנו! נבלה נוראה עשו לנו להטעות (1) לבבנו אל אל זר בשעה קדושה רוממה כזו! בשעה שכל לבבנו רוחנו ונשמותינו קדושות מסורות נתונות לה' אלהינו לבדו. בשעת התקיעות למלכות ה', והנה בא השטן להפנות לבבנו ורעתנו לאל זר ילוד אשה? - המדפיסים המסיתים האלה אשר הציבו את הצלם בהיכל תפלותינו, הלא מינים הם וספריהם הנם איפוא ספרי מינים, ואסורים לכל ישראל, ויאמר להכריזו איסור גמור על כל ספרי דפוסם כדין: "ספר שכתבו מין ישראל". ויהי בשמע את דבריו החריפים ותאחזני פלצות וחרדה גדולה, כי כל הוני ורוכשי תקועים בספרי ראם, ואם יגזור עליהם להחרים ואצא נקי מכל רכושי ואשאר אביון! והרב הוא גדול מאד ליהודים, גאון בתורה ובקבלה וחסיד מפורסם, וכל היוצא מפיו ישמעו כל היהודים בתימן³. ואהיה בצרה גדולה! ובצרת לי קראתי לה' ויענני: כי נסרה אלינו פחאום חכם וצדיק אחד מחכמי ירושלים⁴ לימי ראש השנה⁵, וישמע את הדבר הזה ויעל בראשון לימי הזכרון אל הבימה וישבע בשם אלהי ישראל שכבר נדפסה לפנים בדפוס אירופה קודם דפוס ראם הנוסחה הזאת ולא מיחו בהם חכמים, ודפוס ראם נקי. ויבטל הרב את האיסור אשר אסר. מעל ספרי ראם, ואברכה את ה' אשר חלץ נפשי מצרה, הן צוני לשאול להמדפיסים ראם אולי ידעו מתי ואיך יצא הזיוף הזה בקרב ישראל אבל לא ידענו להשיב לו. אפס כי למן אז בערנו הצלם מספרינו⁶.

יוצא מדבריו של פייגנוון שהמלים "וישוע שר הפנים" הן הוספת אחד המסיתים, וחובה עלינו למוחקן. וכן עשו באמת כמה מדפיסים ועוד כשבעים שנה לפני שנתפרסמו הדברים הנ"ל כבר השמיטן המדפיס את הסידור "דרך החיים": [ראה הערה 1].

אולם אין זה מסתבר לומר כן. שהנוצרים הוסיפו שלש מלים שלימות בתפלה שנתפשטה בישראל מזה כמה שנים, ולא הרגישו בהן כלל. הייתה להם האפשרות להשמיט את הה"א של "צפית לישועה", במסכת שבת לא. א. בסופו, או להוסיף בכמה מקומות אות אחת או שתיים, אך בשום אופן אין להסכים שהצליחו להוסיף שלש מלים בתפלה שנתפשטה בישראל, והמתפללים לא ירגישו בהן. אמנם ראה זה מצאתי בספר "לקוטי צבי" (מהדורת ורשה, עמ' 343) אחרי שהביא תפלה זו (אחרי תקיעות תשרית) ולא העיר כלום. הוא כותב בכוונת התקיעות של תשרית, כדברים האלה: "קראק בגי' אליהו הנביא זכור לטוב והוא מעלה את הקראק ובגי' ישעיה"ה - כך שמו של שר הפנים מטטרון". וא"כ הדבר ברור שהנוסח הקדמון היה כך: "אליהו הנביא ז"ל וישעיה"ה שר הפנים [שהוא] שר מטטרון". ובאו המסיונרים והדפיסו "וישוע" במקום "וישעיה"ה" גם הוסיפו וא"ו המחלק ל"שר מטטרון". ויצא העגל הזה, ובשינוי קל שכזה באמת לא הרגישו כלל. עד שבה המדקדק הנפלא

ר' יצחק בן אריה יוסף דוב (ד"ר זליגמן בר) והוציא, בשנת תרל"ו ברדלהיים. את ספרו "לקט צבי" (הוא הספר "לקוטי צבי" בעבוד חדש יפה מאד). במהדורה שלישית, ובעמ' 46 שם הוא מחזיר את העטרה ליושנה. (אך שהוא הדפיס את התפלה הנ"ל אחרי תקיעות תשרית וכן בעמ' 42 כשהוא מעתיק את "כיונות השופר", מספר לקו"צ, הוא מנסח: "אשר הוא מעלה סדר תשרית תחת אשר בלקו"צ כתוב קראק וכן הוא מוכרח שהרי רק השם קראק עולה 400 כמספר "א"ה ז"ל" וכמספר "ישעיה"ה". ואילו קראק=תשרית עולה 500 כמנין שר=שרשי"ה שהוא מעלה את התשרית⁶).

הגה"צ הקנאי האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא ממונקטש כותב בנידון זה. בספרו שו"ת "מנחת אלעזר", ח"א (מונקטש תרס"ב) סימן ע"ה 7, אחרי שהוא מברר להלכה שאין באמירת יה"ר בין התקיעות משום הפסק, הוא אומר: "אמנם... נהג כ"ק אדמו"ר הגה"צ שליט"א (הוא הרב בעל "דרכי תשובה") למנוע מלאומרם מטעם אחר, כי יש בהם חשש תערובות בכונות השמות (ואינם מהארי ז"ל) והנה יראתי בפצותי פה בניינים כאלו ובפרט שנדפסו ונתפשטו כבר בסידורים ישנים וגם חדשים עכ"ז לעומתו החובה לענ"ד לכא"א לפרסם ולהודיע הדבר הזה כדי למנוע מלאומרם ומלכוונם מחשש תערובות ר"ל כאשר אכתוב בזה, ומה שלא נתפרסם עד כה ע"י רבותינו ואבותינו הקדושים זצ"ל - הלא בכמוזה ארז"ל (חולין ג, ב, ז, א) בנחש הנחושת (אף שהיה חשש ע"ז ר"ל): אפשר בא אסא ולא ביערם וכו', אלא מקום הניחו לי אבותי להרגור ומה ענינים שנתקנו לטובה ואכשיר דרא בתראה (וכן שמענו מכמה צדיקים ז"ל שלא אמרום), ע"כ אודיעך בזה שהנה שמענו אחרי שכתוב שם בהיה"ר אחר תקיעת תשרית, וישוע שר הפנים ושר מט"ט ובשום מקום לא נמצא שזה שם שר הפנים רק מט"ט הוא שר הפנים ששמו כשם רבו אבל לא "ישוע", ובסידורים ישנים, בסידור השל"ה דפוס אמשטרדם, (וכן ראיתי העתק פנקס ישן רור (2) כתיי על קלף מביה"כ), נמצא "ישעיה"ו ביה"ר השני אבל לא "ישוע" שהוא כמו שם שכיניו המסיתים להידוע ר"ל ובשיגאה נשתרבת טעות כזה ה' יצילנו (ואולי נכתב פ"א בכונה ממסית א' ר"ל שקראו שר הפנים אצל שר מט"ט אשר אחז"ל ששמו כשם רבו וזיפו ניכר מתוכו) וממנו נשתרבת בטעות בשאר הסידורים כאן שאין איש שם על לב בדברים שהן כבשונו של עולם וגם השם "ישעיה"ו לא נמצא שנקרא שר הפנים... ולא נזכר שם זה בשום מלאך⁸ וגם לא נמצא בכהאריז"ל אלו השמות שהמה בכל שזה מעלה התקיעה או אם אלו שייכים לתקיעות כלל ואדרבא האריז"ל כתב בפירושו בשעה"כ ופרע"ח (= בשער הכוונות ופרי עץ חיים) מלאכים אחרים בשמותם הממונים על התקיעה ומעלים אותה כמו שפרטן ביה"ר לתוקע שסידר האריז"ל בכבודו ובעצמו ונדפס גם בסידורי האריז"ל ומאלו המלאכים שנמצאו ביה"ר האלו לא הזכיר שמך מנהג גם לא מקצת מהם ואיך נעשה ונאמר נגד האריז"ל כדברים שהם בסוד הלקצץ בנטיעות ח"ו כיון שהחשש תערובות כנ"ל בפרט בעת תקיעת שופר שצריכין לערבב השטן ע"ז וכיון שעכ"פ השמות ברור ממה שנשתנה נוסחן והשמות מכפי מה שנמצאו בסי' שלהם מדפוס הישן ששם מקורן נזכר⁹ ע"כ בודאי שומר נפשו ירחק מהם לגמרי, ויפה עשה הרב התנאי ז"ל בסידורו שהשמיטן לגמרי רק הדפיסו שם היה"ר שאחר התקיעות שיעלו אלו המלאכים היוצאים מן השופר וכו', היינו בסתם המלאכים ולא בפרט... וכן אנו נוהגים לומר רק זה האחרון... וכן הקדוש מוהר"ר אשר ז"ל בסידור האריז"ל השמיטן לגמרי וכן בסידור האר"י הישן דפוס זאלקווא לא נמצאו כלל וכהנה שהשמיטן¹⁰), ודי בזה. וה' יצילנו מכל מכלול¹¹.

ובקונטרס "שירי מנחה" שהדפיס בסוף ח"ב מספרו הנ"ל (מונקטש תרס"ז) דף ע"ז הוא מוסיף ואומר: "הנה כל הענין לא מלבי כתבתי הדברים רק כאשר הזכרי ששמעתיים בשם צדיקים ורב גדול וצדיק זצלה"ה שהראה זה ועורר על ככה, וגם בשורש מוצא הדברים ראיתי במחזור הישן (דפוס ויניציא שנת תע"ב) עם פי' הדרת קודש שמביא אלו היה"ר שבין התקיעות וכ' שם הגי' ישעיה"ו והכונה שעולה קראק... וכ' שם... שמיא זה בכת"י ישן וכ"כ הכונה הזאת בסידור של"ה דפוס אמשטרדם ושם כ' בדיוק "ישעיהו שר הפנים" והוא בדיוק כן דמצאתי עתה בס' החשק ע' שמות מט"ט (אות ס"ד) כתוב: "ישעיה שמו של מט"ט שר הפנים", ובאמת מצינו בתיזה"ק דמט"ט שר הפנים מוליך

6) אולם מצאתי בסידור השליה, שער השמים, אמיד תע"ו, רפ"ה. א נדפס ג"כ יהיר זה אחרי תקיעות תש"ח והנוסח הוא: יהיר... שתקיעות קריק"ו (1) שאני חוקק תהא מרוקפת עיי הממונה על היראה ועיי אליהו הנביא זכור לשובה (2) כג"י קרק ובג"י ישעיהו (1) שר פנימי (2) מטטרון. — (ולבי אומר לי שהדפוסים הכניסו תפ"ה זו בסידורו של השליה ולא מלבד) ובסידור, פתחו שעריים, פטרקוב תרס"ט עמ' 338 הדפיסו את היה"ר אחרי תקיעות תשרית (כמו ברוב הסידורים) אולם הוא מנסח: עיי אליהו ז"ל וישעיה"ה שר הפנים ושר מטי"ט. ולא ידענא מאי אידון בה שהרי הסבא נותנת לומר יהיר זה אחרי תקיעות תשרית קריק"ו כמיש למעלה. ואיך נשתרשב לאחרי תשרית ותש"ח בסוף דבר! אין לצאת מידי ערבוביא זו עד שנדבוק את רוב המחזוריים והסידורים שנכרכו ושנדפסו מזמנו של האריז"ל ואילך. ואז נוכל אולי לברר את הדבר.

7) העיר להם גם ר' ראובן מרגליות, קריה ספר XVII (ת"ש) עמ' 423 ועייש שמוכר עוד כמה זיופים דומים לזה.

8) ראה להלן שמצא אח"כ את השם הזה בס' ההשק.

9) עיי' להלן שאח"כ מצא את מקורו במחזור וויניציא משנת תע"ב.

10) גם בסידור, שזרי רחמים (שערי רצון) של ר' חיים כהן חלמי מהר"ח, שאלוניקי תק"א. נשמטו וכן בסידור, חמדת ישראל של מהר"ש ויסאל שהדפיסו הרב ממונקטש, נשמטו ג"כ היהיר שכן התקיעות.

סמל נקניק הטוב והכשר ביותר

האן את ירושלמי בע"מ

ביח"ר לנקניק ובשר מעושן

כשר גם למהדרין מן המהדרין

גם תלך

תל-אביב

רחוב ה"השוק 318

טלפון 3242 ח. ד. 2221

מאחלים לכל המכירים ידידים והקונים

הנכבדים כתיבה חתימה טובה

"המדריך"

בהנהלת יהודה דויטש

הנהלת חשבונות ובקרת מוסמכת

עריכת מאזנים ודו"ח

עניני מס הכנסה

תל-אביב, רח' יהודה הלוי 83

בית מרגוע ציון

בית הכרם ירושלים

הפנסיון שהשבת נשמרת בו כהלכתה

מקום אידיאלי למנוחה ולהחלימה

י. ש. אוירבאך

בעל מלון ציון סבריה

המומחה הידוע לחולי שבר

מכניס השבר בפנים ומתאים חגורה

לפי הכדה

ש. פרידה

תל-אביב, רח' רמב"ם 14

כתיבה וחתימה טובה

לשנת ישועה וגאולה קרובה

לכל קרובינו וידידנו ולכללי ישראל

כעתירת

אהרן ברזילי - חיפה

יוסף חיים קליגר

אברהם אנגל

משה וילנר

קול השופר למעלה ושייך לכאורה בזה בתקיעת שופר. עכ"ז בסידורים שלפנינו שנדפסו, ישוע ושר הפנים מטי"ט (בואיו המחלקת) שחשבו ש"כ בדיוק כנז' כתב שמצאו בכת"י ובאמת אין אתנו יודע מבטן מי יצא הנוראות האלו ואם מתאימות ביחד או לכוונת תק"ש לשם שהוא דייקא מתוך הע' שמות שנקרא מטי"ט, וכיון שהאריז"ל לא קיימו ולא הזכירו אדרבא נראה להיפך... ע"כ בודאי שבו אל תעשה עדיף ויש למנוע מלאומרם ומלכוונם. וכן הועד לפני ממגידי אמת ת"ח בשם הרה"ג מ' נטע וואלף ז"ל ברדק"ק פ"ב שהגיד בשם הגאון האמיתי בעל חת"ס זצ"ל שיש למנוע מלומר היה"ר שכן התקיעות הנז' ספני שיש בהן תערובות שמות שהכניסו בהם שלא כהוגן. עכ"ד החת"ס זצ"ל עכ"ל.

דברי הרב ממונקטש מובאים גם בספר "קצה המטה" לר' חיים צבי ערנרייך (על ספר מטה אפרים לראז"מ). קלינוורדיין תרפ"ג, סא, ב - והוא מעיר עליהם בזה"ל: "הביא שהועד לפנינו... בשם... בעל חת"ס זצ"ל שיש למנוע מלאומרם... והנה בודאי עדותו נאמנה וכאשר בס' שו"ת "משיב דברים" ח"א סימן קכ"ה מביא ג"כ מה שנאמר לו שהגאון בעל מהר"מ שיק ז"ל לא היה אומר היה"ר הנזכר וכ"כ בס' זכרון יהודה מדרגה"ק בעל אמרי אש זצ"ל שמנע מלאמרו ובודאי ג"כ מה"ט (ולא כמו שהבינו דטעמא משום הפסק) ומבאר אחת שאבו שלשה רועים האלה. ובאמת גם במשנת חסידים מס' יום ר"ה פ"ג הזכיר רק היה"ר [של] האריז"ל שלפני התקיעות ולא הביא דבר שיאמר בין התקיעות, והוא היה נאמן בכל בית כתבי האריז"ל כנודע, לכן בודאי שוא"ת עדיף. עכ"ל.

1) אציין רק את המפורסמים שבהם: א) סידורו של ר' שבתי רשקובר, קארעץ תקנ"ח, כוונת השופר, לו, א, ב) סידורו של ר' קאפיל, סלויא תקס"ד, קמ"ו, ב, ג) סידורו של ר' יעקב מליסא הנקרא, דרך החיים, לבוב תרי"ז; גם שם תרי"ט (אולם בסידור דרך החיים עם תקוני שבת' שנדפס בשנת תרכ"א בקניגסברג, רמז, 4 נשמטו המלים "וישוע שר הפנים"). ד) סידורו של הרמיק הנקרא, תפלה למשה, פרמישלא תרנ"ב. ה) סידורו של הגה"ק רא"ד מביטשאטש הנקרא, דעת קדושים, פרמישלא תרנ"ב. - וראיתי במחזור כמנהג אשכנזים שבכל גלילות איטליא שנדפסו בשנת 1823 בוניה (עפ"י מחזור וויניציא תקט"ז) בדרך קצו, א' הדפיסו את היהיר הנ"ל אחרי תקיעות תש"ח ונאמר שם: שתקיעת קשיק... וישוע שר הפנים ושר מטטרון.

2) גומא קתני!

3) סתם ולא פירש את שמו של איתו, רב גאון וחסיד.

4) גם את שמו של אותו, חכם וצדיק העלים ממנו.

5) איזו שנה?